857

موسى جارالله.

ت 36

(دولت دوماسنده)

میت یاقمق مسئله‌سی

С-Петербургъ.
Типографія М-А. Макстува
1914.

«امانت نشریاتی»

... تین.

32

محترم یوسف افندی
آقچوره حضرتلرینه هدیه.
١٩١٤ سنه سنتابرده
پتربورغ
موسی جارالله

موسی جارالله.

4609
A3292

(دولت دوماسنده)

میت یاقمق مسئله‌سی

میتاری قره ماتوریه ارده
یاغو حقنده حکومت طرفندن
دولت دوماسنه ویرلمش
زاقون لائحه‌سی مناسبتیله.

انسان اوزینڭ هواسیله اوزینڭ معرفتیله اش قیلور ایکن جنایت ایده بیلور ایسه‌ده، طبیعتڭ ارشادیله حرکت ایدر ایکن اکثریتله اصابت ایدر.

طبیعت یالڭز انسانلری دگل بلکه بوتون حیوانلری ده اوزلرینڭ مصلحتلرینه سوق ایدر. اختیاری اشلر ده فساد بولنه بیلور ایسه ده، طبیعتڭ سوقی، طبیعتڭ ارشادی هر وقت هدایت اولور.

شو حقیقتڭ امین شاهدلری قران کریمده واردر. مثلا: المائده سوره‌سنده، ٣٠ ـ ٣١ نچی آیت کریمه‌لرده غایت آچیق بر شاهد انسانلرڭ اعتبارلرینه عرض قیلنمشدر:

«فطوعت له نفسه قتل اخیه فقتله فاصبح من الخاسرین. فبعث الله غرابا یبحث فی الارض لیریه کیف یواری سوأة اخیه قال یاویلتی اعجزت ان اکون مثل هذا الغراب فاواری سوأة اخی. فاصبح من النادمین.»

TÜRK TARİH KURUMU
KÜTÜPHANESİ

TÜRK TARİH KURUMU
KÜTÜPANESİ

KAYIT No. 4609

YER No. A.3292

شو ایکی آیت کریمه‌ده الڭ اولـگی انسانڭ الڭ اولـگی اشلرندن ایکی اشی‌بزه حکایت قیلنمشدر.

١) بری اوزینڭ برادرینی قتل ایتمك جنایتی. قران کریم ده شو بویوك جنایت انسانڭ اوزینه انسانڭ هواسنه اسناد قیلنمق عباره‌سیله اینمشدر.

٢) دیگری برادرینڭ جسدینی دفن ایتمك فکرینه انسانڭ اهتداسی.

جنایتلرڭ الڭ بویوگنه اقدام ایده بیلمش اولـگی انسان هدایتلرڭ الڭ اوفاغندن‌ده عاجز قالمش. یعنی، برادرینی قتل ایده بیلمش، لکن طبیعتدن تعلیم آلمادقچه جسدینی دفن ایده مه‌مش. — قتل ایتمك جنایتی انسانڭ هواسیله اختیاریله معرفتیله ایدی. دفن ایتمك هدایتی ایسه، طبیعتڭ ارشادیله غرابڭ تعلیمیله اولدی.

الڭ اولـگی «شهید انسانیت» حرمتنه طبیعت طرفندن الڭ اولـگی انسانلره تعلیم قیلنمش دفن هدایتی بر سنت طبیعیه ایدی؛ عاقبت، بوتون انسانلره بر سنت ملیه اولدی.

صحابی ابی بن کعب سیدالوجود علیه‌الصلاة والسلام حضرتلرندن روایت ایتدی:

«الحد لآدم؛ وغسل بالماء وترا. فقالت الملائکة هذه سنة ولد آدم من بعده.» یعنی: انسانلرڭ بویوك بابالری آدم بر نیچه دفعه غسل قیلنوب، دفن قیلندی. میتلرڭ جسدلرینی غسل ایدوب دفن ایتمك بابالری آدمدن صوڭ بوتون بالالرینه‌ده سنت فطریه سنت ملیه اولدی.

قران کریم متعدد آیت کریمه‌لرده شو سنت فطریه‌یی تأکید ایتدی، ایجاب ایتدی:

١) منها خلقناکم وفیها نعیدکم ومنها نخرجکم تارة اخری.»

یعنی: یردن یاراتدق سزی، یرڭ اوزینه قایتارورزده سزی. شو آیت کریمه‌ده، هم یاراتمق هم قایتارمق اللهڭ عظمت الهیه‌سنه اسناد قیلنمش. یعنی: هم خلق ایتمك، هم دفن ایتمك قانون الهیدر، خلافی جائز اولماز. چونکه قران کریم ده اللهڭ عظمت الهیه‌سنه اسناد قیلنمش شیلره مخالفت ایتمه‌مك ادبی مؤمنلره بویوك بر فریضه‌در.

٢) خلقه فقدره ثم السبیل یسره ثم اماته فاقبره. ثم اذا شاء انشره.

شو دورت آیتڭ افاده‌سنه کوره، قبرده دفن قیلنمق موت کبی بر سنت الهیه‌در. حکمت الهیه تدبیریله انسانلره موت نصل تقدیر قیلنمش ایسه، بعدالموت جسدلرینی قبرلره دفن ایتمك‌ده اکرام الهی اقتضاسیله انسانلره اویله فرض قیلنمشدر.

شو دورت آیت کریمه‌ده اللهڭ بنده‌لرینه احسانلری اکراملری بیان قیلنمشدر: خلق ایتمك، بوتون اعضالرینی تمام قیلوب انسانلره قدرت ویرمك، کمالات یوللرینی هر برینه آسان قیلمق، بعدالموت جسدلرینی قبرلره دفن ایتمك — شو شیلرڭ هر بری انسانلره اللهڭ احسانیدر، اللهڭ اکرامیدر. آیت کریمه‌ده هم موت هم قبرلره دفن اللهڭ اوزینه اسناد قیلنوب، موتڭ طبیعیلگی لازملگی کبی دفنڭ‌ده طبیعیلگی لازملگی بیان قیلنمشدر.

دفن، شو آیت کریمه‌لرڭ افاده‌لرینه کوره، بر کرامت الهیه‌در، یعنی اللهڭ انسانلره بر احترامدر.

٣) الم نجعل الارض کفاتا احیاء وامواتا.

يعنى: يرڭ طيش يوزينى حال حيات ده انسانلرڭ اوزلرينه، ايچ يوزينى بعد الموت جسدلرينه مسكن قيلمادق مى ؟

ير يوزنده، انسانڭ حال حيات ده سكناسى ، ير ايچنده جسدڭ بعد الموت قرارى ، شو ايكى آيت كريمه ده ، اللهڭ عظمت الهيه سنه نسبت قيلنمشدر .

حال حيات ده ير يوزنده سكنى انسانڭ مقدس حقوقيدر . بعد الموت ير ايچنده جسدڭ قرارى ده انسانڭ مقدس حقى اولور . خانه لرڭ انسانلره نسبتى نصل ايسه، قبرلرڭ ده ميتلره نسبتى اويله در . خانه سندن انسانى چيقارمق محروم ايتمك ممنوع ايسه جسدينى قبردن محروم ايتمك ده ممنوع اولور .

«انسانلرڭ جسدلرينى قبرلره دفن ايتمك» سنت الهيه سى طبيعتڭ مصلحتلرينه ده هر جهتله موافقدر ، بلكه لازمدر . چونكه معادن ، نباتات ، حيوانات دنياسنه نسبتله كون وفساد ، حيات وممات كبى حاللر وار ايسه ده ، طبيعتڭ اوزينه نسبتله يالـڭز دائمى حركت ، يالـڭز دائمى دور واردر . طبيعت ده فنـا يوقدر ؛ حالدن حاله دونه رماده همان باقيدر ، بلاتوقف دور ايدر . هر برى يردن ناشى نباتات، حيوانات ، عاقبت ، يرڭ اوزينه البته عودت ايدر . طبيعتڭ صرفياتنه بدل ، طبيعت خزينه لرينڭ وارداتى اولور . حكمت الهيه معرفتيله تقدير قيلنمش شو توازن بركه سنده طبيعتڭ حوادثى انتظام اوزرنده دوام ايدر ؛ طبيعت بودجه سنده آچيقلق قالماز . طبيعت غايت مقتصددر ، بر ذره يى ده ضائع ايتمز . طبيعت غايت بويوك مدبردر ، بر ذره يى ده

عطالت ده فائـده سز براقماز . جانلى مواليدى حال حياتلرنده تربيه ايدر طبيعت، بعد الموت او مواليدڭ بنيه لرينى تحليل ايدرده ، احتياط صندوقلرنده وقتنه قدر حفظ ايدر . انسانڭ حيوانلرڭ استفاده سندن چيقمش بوتون فضلات بوتون لاشه لر طبيعت فابريقه لرنده غايت قيمتلى خام مال اولور . او ماللرى صناعى طريقلرله تلف ايتمه يوب، طبيعت تصرفنه تسليم ايتمك مناسبدر ، ياخود لازمدر .

فيلسوف اسلام ابو العلا حضرتلرى اللزوميات ده ديمش:

وما الارض الامثلنا، الرزق تبتغى فتأكل من هذا الانام وتشرب.

يعنى: يرده تمام بزم كبيدر ، رزق آرار. بوڭا كوره، انسانلرڭ ده حيوانلرڭ ده تنلرينى ده قانلرينى ده اكل ايدر .

انسانلرڭ جسدلرينى قبرلرده دفن ايتمك، قران كريمڭ بيانينه كوره، بوتون انسانيت دنياسنه نسبتله بر سنت الهيه كبى اولدى ديدك. شو سنت الهيه، دور دائمى جهتيله، طبيعتڭ مصلحتلرينه ده موافقدر ديدك .

بوڭا كوره، بوتون امت اسلاميه بوتون مذاهب اسلاميه دفنڭ وجوبنه اجماع ايتدى. ميتلرڭ جسدلرينى قبرلرده دفن ايتمك بالاجماع فرض اولدى.

دفنڭ واجبلگى بر نيچه اساس اوزرينه مبنيدر:

١) انسانڭ جسدينه احترام ايتمك اساسى.

شارع حكيم سيد الوجود عليه الصلاة والسلام حضرتلرينڭ تعليملرينه كوره ، انسانڭ اوزى ده جسدى ده، هم حيات ده هم ممات ده طاهردر ، محترمدر . حيوان لاشه سى كبى، انسانڭ جسدينى ده دفنسز براقمق، ياخود محترم بنيه لرينى آتش ده ياقمق، يا ايسه قوش قورتلره آتمق انسانڭ حرمتنه نسبتله تحقير

اولور. بوڭا كوره، ميتڭ جسدينى يومق يايقامق، حالنه مناسب صورتله تكفين تجهيز قيلمق، نعشى حضورنده جنازه نمازى اوقومق، قبرينه قدر جماعتله اوزاتمق، نهايت، قبرده لحد ايچنه دفن ايتمك، احترام ملاحظه سيله، فرض اولمشدر.

٢) هوادن ير يوزندن اذالرى عفونتلرى فاسد ماده لرى دفع ايتمك اساسى.

جان چيقدقدن صوڭ، معلوم، البته هر حيوانڭ لاشه سى بوزولور، ايسله نور. ايس هوايى بوزار؛ فاسد ماده لرڭ تأثيريله هوا آغولانور. لاشه لر اكثريتله سارى مرضلرڭ عنصرلرينى ده هواده نشر ايدرلر. شو حادثه لره مقابل الڭ گوزل الڭ آسان تدبير - يورتلردن، ايگون يرلرندن، باقچه لردن چيت يرده صحراده، تيره ن چوقورلرده ميتلرى دفن ايتمكدر.

قبرده ميتڭ جسدى آز وقت ايچنده چورر؛ يعنى بنيه سنده بولنور بوتون اجزالرينى اصللرينه اعاده ايدر. طبيعت خزينه لرينڭ اقتصاد صندوقلرينه بويوك اعانه اولور. انسانلره آغر رائحه سيله اذا، منفور منظره سيله دهشت ويرمز. يعنى الڭ آسان بر تدبير بركه سنده هم احترام وظيفه سى، هم حفظ صحت اقتضاسى، هم طبيعتڭ اقتصادى تأمين قيلنمش اولور.

بوڭا كوره، بوتون انسانيت دنياسنده ميتلرى قبرلره دفن ايتمك سنت الهيه سى عموميتله قبول قيلنمشدر. الڭ اولگى شهيد انسانيت، طبيعتڭ ارشاديله، بوڭا كوره، دفن قيلنمشدر.

يوقارىده سويله دك: طبيعتڭ ارشادى اكثريتله هدايت اولور؛ عاقبت جهتيله هر وقت ضررسز چيقار. درست، وحشت دنياسنده ميتلرينڭ لاشه لرى حقنده

بلكه باشقه معامله لرده احتمال بولنمشدر. درست، هندوستان كبى ژاپونيا كبى هم مدنيت هم ديانت دنياسنده ميتلرينڭ جسدلرينى ياقمق عادت دينيه سى الڭ قديم زمانلردن باشلانوب شو كونه قدر دوام ايتمشدر.

مدنى متدين او ملتلر مقدس دينلرينڭ فرمانيله، معبودڭ رضاسنه نائل اولمق قصديله، ميتلرينى احترام قيلوب معبودڭ درگاهنه جنتلرينه اوزاتمق اميديله اولسه كرك ميتلرڭ جسدلرينى آتشلره ياقار ايديلر.

فيلسوف اسلام ابو العلا حضرتلرى اللزوميات ده ديمش:

اولائك يحرقون الميت نسكا ويشعره لبانا ملهبوه

يعنى، هندولرده ميت ياقمق نسك ايدى، عبادت ايدى. اهل اسلام مكه حرملرينه سوق قيلنور هدى قربانلرينى نصل اشعار ايدرلر ايسه، اللهڭ درگاهنه سوق قيلنه جق ميتلرينى هندولرده لبان كبى بخورله اويله اشعار ايدرلر.

اسلام ادبلرينڭ گوزللگى بنم نظرمده بر بينه در. اويله ايسه ده، ديگر ملتلرڭ دينى ادبلرينه اعتراض ايتمكدن بن صاقنورم.

بودا مذهبنده ميت ياقمق، اسلاميتده دفن كبى، بر عبادتدر، دينى بر ادبدر. بويله خصوصلرده فيلسوف ابو العلا حضرتلريله برابر:

سيان الباسه ما لان من كفن وطرحه فى لظى للنار محتدم

ديه بيلورز. يعنى: يومشاق كفنلره صاروب ميتڭ جسدينى دفن ايتمك، يانوب آلاولانوب طورور آتش ايچنه ميتڭ جسدينى آتمق هر برى برابردر.

انسان فكرينى نظرينى بر مسئله ده جهتلرك بعضلرينه قصر ايدر ايسه، ميت ياقمق كبى دينى ادبلرى بلكه استحسان ايده بيلور. فيلسوف اسلام ابو العلا حضرتلرى اللزوميات ده ديمش:

فاعجب لتحريق اهل الهند ميتهم   وذاك اروح من طول التباريح
ان حرقوه فما يخشون من ضبع   تسرى اليه ولا خفى وتطريح
والنار اطيب من كافور ميتنا   غبا واذهب للنكراء والريح

يعنى: ميتلرى ياقمق دها گوزلدر. دفن كبى اوزون اوزون زحمتلرى، بويوك خراجتلرى يوقدر، خطرى ده يوقدر. اوت بزم ميتلرك كافورلرندن عاقبت جهتيله دها زياده پاكدر؛ ير يوزندن چورك لاشەلرى، آغر ايسلرى آز وقت ايچنده ازاله ايدر.

هر انسانك فكرينه، هر ملتك دينى ادبلرينه احترام گوزيله نظر ايدر ايسەك، بويله سوزلرى جريتله سويلەمك البته جائز اولور.

مسئلەيى كلەجك عصرلر، ياخود شو عصرده بعض يرلر اعتباريله ملاحظه ايدر ايسەك، او تقديرده ميتلرى ياقمق فائدەسنه قوتلى دليلر بولنمق ممكندر: ير يوزنده عمران، مدنيت ترقى ايتدكچه، سنه دن سنەيه عصردن عصره انسانلرك نفوسى همان البته آرتاچقدر. معمور مركزلرك جوارنده كفايه قيلور قدر ير بولمق غايت آغر اولاجقدر. ميتلرك كوبلگى، يرلرك طارلغى قبرستانلرك اوزاقلغى، خراجتك چوقلغى حسبيله دفن ايتمك غايت مشكل اولاچقدر. قبرستان طولوب بتدكدن صوكره ده دفن همان دوام ايدر ايسه، او وقت قبرستانك عفونتى، فاسد مادەلرك هواده انتشارى انسانلره ده

حيوانلرەده بويوك خطر اولاچقدر. اويله ايسه، ميتلرى ياقمق اڭ آسان اڭ گوزل تدبير اولور.

فيلسوف اسلام ابو العلا حضرتلرى اللزوميات ده ديمش:

غسل المليك بلاده من اهلها   بالماء اذ جاؤا بسوء شنار
ويقال ان الله جل ثناؤه   يوما يطهر ارضه بالنار

يعنى: انسانلرك پيسلكلرندن ير يوزينى طوفان صولريله يرك مليكى بر وقت يايقامش ايدى. بر وقت كلور، انسانلرك لاشەلرندن ير يوزينى آتشله پاكلەمك حاجت اولور.

فيلسوفك او وقتى بعض مملكتلره نسبتله اشته شو كون ايندى كلمش اولسه كرك.

ميتلرى ياقمق لهنه يوقارى‌ده سويلنمش ملاحظەلر، ديەلم، طوغريدر. لكن ميتلرك جسدلرينى قبرلره دفن ايتمك ادبلرى حقنده اسلاميتك ملاحظەلرى دها زياده طوغريدر، دها زياده عاليدر.

١) خلقتك عجيب صنعتنه، انسانك محترم بنيەسنه احترام وظيفەسى دفن‌ده دها زياده‌در. حال حيات ده انسانك بنيەسى محترم ايدى. موت او حرمتى ازاله ايتمز. حرمت حقوق ذاتيەدندر؛ فقيهلرك عرفيله تعبير ايدر ايسەك، حرمت حقوق الهيەدندر. حتى انسانك اوزى ده اوزينك بنيەسنه تعدى ايده بيلمك حقندن محرومدر. اوزينك جسدينى بعد الموت ياقمق حقنده بر انسان حال حياتنده وصيت ايدر ايسەده، وصيتى تنفيذ قيلنماز. حقوق مقدسه خلافنه وصيت عموميتله هر وقت باطل اولور.

ام المومنين سيده عائشه، ام المومنين سيده ام سلمه حضرتلرى روايت ايتمش:

«بنية الانسان فى مماته كبنيته فى حياته. كسر عظم الميت مثل كسر عظم الحى.»

شو جامع حديثى ابو داود، ابن ماجه كبى بويوك امام‌لر روايت ايدوب، ابن ماجه حضرتلرى «فى الاثم» سوزينى‌ده زياده‌ايتمش. شارع حكيمڭ شو كلمه جامعه‌سى فقيهلرڭ اجتهادلرينه اساس اولدى. بوڭا كوره، ميتڭ جسدينى ياقمق بوتون فقيهلر نظرنده بالاجماع ممنوعدر. ميتڭ بعض اعضالرينى صندرمق قطع ايتمك، قصاص هم ضمان لازم اولماسه‌ده، بالاجماع ممنوعدر.

قارننده آلتى آيلق بالاسى وار بر خاتون، ديه‌لم، وفات اولدى، ياخود قتل قيلندى. بالاده حركت كبى جان اثرى ظاهردر. شو مسئله‌ده فقيهلرڭ نظرى اختلاف ايتمش: سادات حنفيه نظرنده، قارن ياروب، جنينى چيقارمق لازم اولور. چونكه جنينڭ موتنه سبب اولاچق بدنڭ حرمتى ساقطدر. سادات حنبليه نظرنده قارن يارمق حرامدر. چونكه جنينڭ موهوم حياتى ايچون خاتونڭ متقين محقق حرمتى فدا قيلنه‌ماز. ايكى نظرڭ برينى ترجيح قصد يله دگل، بلكه انسانڭ حرمتنه فقهيلرڭ نظرلرينى كوسترمك داعيه‌سيله شو مسئله‌يى بوراده نقل ايتدم.

قدرت الٰهيه، طبيعى كبى اڭ بويوك رسامڭ معرفتيله مهارتيله بنا قيلنمش مقدس هيكلى، محترم بنيه‌يى صناعى طريقيله تلف ايتمك موافق اولماز؛ بلكه طبيعتڭ اوز تصرفنه تسليم ايتمك دها گوزل اولور.

٢) دفن انسانلرڭ احوال روحيه‌لرينه اڭ موافق؛ ميت ويليرينڭ خاطرلرينه مقبوليت جهتيله‌ده اڭ مناسب

بر سنت حسنه‌در. عقلنه قلبنه استيلا ايدن مقدس بر قوتڭ فرمانى بولنمادقچه، ياخود آتش ده بويوك بر قدسيت اعتقاد قيلمادقچه، انسان قارنداشڭ جسدينى آتشه آتماز.

٣) دفن هر يرده هر وقت ممكن، اڭ اوچوز خراجتى آز، منظره‌سنده دهشت يوق، منفوريت يوق آسان، گوزل سنت قديمه در.

درست، شو كونگى مدنيتڭ تكلفلى مراسميله دفن ايتمك غايت آغردر. مصارف غايت كوب اولور. لكن گناه دفن‌ده دگل؛ بلكه بيهوده مراسم‌ده‌در. ساده اصول اوزرنده دفنڭ خراجتى آز اولور. دفنڭ مراسمى ساده‌لشدرلسه، آغرلق قالماز.

٤) قبرلر هم قبرستان حقنده لازم شروطلر تمامى رعايه قيلنور ايسه، شهرلر قريه‌لر ايچون قبرستانڭ ضررى بولنماز.

قبرستانلرى شهردن قريه‌دن ايگونللك يرلردن باقچه‌لردن قويولردن صو يوللرندن اوزاق يرده، چيت ده صحرا ده قيلمق تيوشدر. قبرستان ده قوريلق شرطدر. صازلق يرى قبرستان ياصامق، فقيهلرڭ بيانلرينه كوره، موافق دگلدر.

يرڭ حالنه كوره، قبرلرى تيره‌ن (عميق) قيلمق تيوشدر.

اهل حديثڭ روايتنه كوره، شارع حكيم عليه الصلاة والسلام حضرتلرى بويورمش:

«احفروا واوسعوا واعمقوا».

محدثلرڭ فقيهلرڭ بيانلرينه كوره، قبرڭ تيره‌نلگى على العاده ايكى ذراع اولور. ير ايچنده منبع صولرينه

ایرشمه‌مك شرطیله، تیره‌نلگی زیاده ایتمك جائزدر. لكن انسانڭ جسدینی یر صولرینه قدر ایندرمك كتب فقهیه ده، نه‌دندر، منع قیلنمش.

چورومش جسدڭ رائحه‌سی چیغه بیلور قدر قبرلری صای ایتمك ممنوعدر. یر اوزرنده صاغاناق ایچنده میتلری دفن ایتمك قطعی صورت‌ده حرامدر.

«عن علی بعثنی رسول‌الله صلی‌الله علیه وسلم ان لا تدع تمثالا الاطمسته، ولا قبرا مشرفا الا سویته».

شو حدیث سنت قطعیه اولمق اوزره كتب حدیث‌ده روایت قیلنمشدر. نه قدر قطعی ایسه‌ده نه قدر معقول بر فرمان نبوی ایسه‌ده، بوتون عالم اسلامیت‌ده هر یرده هر زمان شدتله اهمال قیلنمشدر. توركستان، هندوستان مصر، توركیاء استانبول شو بویوك بلیه شوملغیله خرابات اولدی!

شهر ایچنده قریه ایچنده میتلری دفن ایتمك ممنوعدر. مسجد ایچنده قبر، یاخود قبر اوزرینه مسجد بنا ایتمك شدتله نهی قیلنمشدر. كلیسه‌لرده اسلام نمازینی اوقومق جائز اولا بیلور ایسه‌ده، قبر اوزرینه بنا قیلنمش مسجدده نماز اوقومق فقیهلرڭ بیانلرینه كوره جائز دگلدر.

ضرورت ساعتلرنده بر نیچه میتی مشترك بر قبرده دفن ایتمك مشروع ایسه‌ده، عادی حاللرده هر انسانڭ اوزینه مخصوص قبری بولنمق لازمدر. عمومی قبرستان‌ده بر قبر هر انسانڭ حقیدر. قبرڭ اوزونلغی البته هر انسانڭ اوز بوینه مناسب اولوب، كیڭلگی نصف اولاچقدر.

علی العاده كفن فرض ایسه‌ده، قیمتلی شیلری میتڭ قبرینه تلف ایتمك مطلوب دگلدر. درست، سیدالوجود شارع كبیر علیه الصلاة والسلام حضرتلرینڭ مقدس قبرلری آق قطیفه ایله توشه‌لدی. لكن اصحاب كرامڭ آرزوسیله دگل ایدی؛ بلكه یالگز نبی محترمڭ خادمی شقرانڭ همتیله اولمش ایدی.

جسدلری قبرلره تابوتلرده وضع ایتمك شارع كبیر علیه الصلاة والسلام حضرتلرندن‌ده اصحاب كرامدن‌ده منقول اولمامش ایسه‌ده، تابوتلرده دفن ایتمك مشروعدر.

قبرڭ قبله‌سی جهتنده لحد یاصامق ممكن اولور ایسه، انسانڭ جسدینه احترام ملاحظه‌سیله، لحد یاصامق افضلدر. قوملق یومشاقلق سببیله، ممكن اولماز ایسه، لحدسز براقمق درست اولور.

انسانڭ موتی قطعی صورت‌ده محقق اولور ایسه، جنازه‌یی تعجیل مستحب اولور. میتی خانه ده اوزاق طوتمق ولیلرینڭ كوڭللرینه آغر اولمق احتماله كوره. — شارع حكیم علیه الصلاة والسلام حضرتلری بویورمش:

«عجلوا بالمیت. فانه لا ینبغی لجیفة مسلم ان تحبس بین ظهرانی اهله».

لكن بر سبب بولنور ایسه، انتظار جائز، بلكه واجب اولور.

شارع كبیر نبی محترم علیه‌الصلاة والسلام حضرتلری دوشنبه كون، ایرته ساعت سكز طوقز راده‌لرنده وفات اولدی. سه‌شنبه كون، چهارشنبه كیچه‌سنده، تون اورتاسندن

صوڭ، سحر وقتنده دفن قيلندى. جنازه نبويه تقريبا قرق ساعت منتظر قالمش اولور.

برآدم دفعى صورت‌ده، ياخود سكته كبى بر مرضله وفات اولور ايسه، بركون، ايكى كون؛ لازم اولور ايسه اوچ كون انتظار ايتمك، كتب فقهيه‌لرك بياننه كوره، واجبدر.

هر حال‌ده، تعجيل، انتظار مسئله‌سى احوالڭ اختلافيله مختلف اولور. موت علامتلرى قطعى صورت‌ده ظاهر اولور ايسه، ياخود سارى خسته‌لكلرك بريله وفات اولسه؛ يا ايسه، ميتڭ خانه‌ده حضورى خانه خلقنه طارلق قيلسه، ضرر ويرسه، البته شو صورتلرده تعجيل واجب اولور. موت مشتبه اولور ايسه، موتڭ تحققنه قدر انتظار واجب اولور. لكن انتظار خانه اهلنه طارلق ويرور ايسه او وقت ميت ديگر يره نقل قيلنور.

معقول بر غرض، معتبر بر سبب بولنور ايسه، ميتلرى قبردن چيقارمق، بر يردن ديگر يره، بر قبردن ديگر قبرستانه نقل ايتمك مشروعدر. عصر رسالت‌ده بر نيچه دفعه بويله حاللر واقع اولدى. امير المؤمنين خليفه على حضرتلرينى اوغلى حسين عليه السلام حضرتلرى اولگى قبرندن چيقاروب، كوفه‌ده قصر الاماره‌ده دفن ايتدى.

قبرستان‌ده قبرله قبر آراسى تقريبا ايكى ذراع قدر قيلنور. يرڭ تحملندن زياده ميتلرى دفن ايتمك مقبول دگلدر.

قبرده قبرلك، قبرستان‌ده قبرستانلق مدتى يرڭ اقليمڭ اختلافيله مختلف اولور. جسد قبرده تمام چوروب، نه وقت تمام طوپراق اولور ايسه، او وقت قبرڭ مدتى

قبرلڭ دورى تمام اولور. او قبرده ديگر بر انسانى دفن ايتمك، قبرستانى ديگر مقصدلره صرف ايتمك جائز اولور.

قبرلك قبرستانلق دورينڭ مقدارى قران كريم‌ده يوز سنه‌در.

فاماته الله مائة عام، ثم بعثه.» (سورة البقره)

يعنى يوز سنه‌دن صوڭ يرده اولگى قبرڭ اثرى قالماز. اوراده ديگر بر انسان دفن قيلنه بيلور. قبرستان يوز سنه‌دن صوڭ، ديگر مقصدلره صرف قيلنه بيلور.

مدينه‌ده مسجد نبوى اسكى قبرستان اوزرينه تأسيس قيلندى.

قبرستانڭ ده بر دورى بر مدتى وار ايسه، قبرستانلق مؤبد دگل ايسه، كله‌جك عصرلرده قبرستانلرڭ كوبلگى سببيله ير قحطلغندن قورقمق طوغرى اولماز.

قبرستانلر حقنده، ميتلرڭ جسدلرينى قرهماتوريه‌لرده (گلخانلرده) ياقمق خصوصنده، داخليه نظارتى طرفندن، ١٩١٣ سنه ايون ٢٧ ده، دولت دوماسنه بويوك قطعه‌ده آلتمش صحيفه‌لك، ٨٠٢ نچى نومر زاقون لائحه‌سى ويرلمش ايدى.

آلتمش صحيفه‌لك زاقون لائحه‌سنده دفنڭ ضررلرى مشقتلرى، قرهماتوريه‌لرڭ فائده‌لرى آسانلقلرى تفصيل قيلنمشدر.

قره ماتوريه، توركچه تعبير ايدر ايسه‌ك، گلخان — ميتلرڭ جسدلرينى ياقمق ايچون مخصوص ياصالاجق بويوك بنادر. حرارتلرى ٨٥٠ درجه اولاجق بويوك

فرونلرده اوچاقلرده میتك جسدی ساعت یاریم ایچنده كول اولاجق.

زاقون لائحه سنك ملاحظه سنه كوره، اگرده قره‌ماتوریه‌لرده میتلری یاقمق نظامی قبول قیلنور ایسه، میتلری یاقمق عمومی مجبوری اولماز. بلكه میتك دینی مساعده ایدر ایسه، حال حیاتنده میتك رضاسی ثابت اولور ایسه، او وقت قره‌ماتوریه‌ده میتك جسدی كول قیلنور. میتك كوللری «اورنا» ایچنه، قوانوز ایچنه قویولوب، ولیلرینه‌ویرلور. یاخود قالومباریه‌ده دفن قیلنور.

حكومت طرفندن دولت دوماسنه ویرلمش غایت مهم شو زاقون لائحه‌سی مناسبتیله، اسلام فراكسیه‌سی بكامراجعت قیلدی. جواب اولمق اوزره‌بن شو مقاله‌می یازدم.

قبر انسانك صوك وطنیدر، مقدس خانه‌سیدر. قبر انسانك مرقدیدر، یاتاغیدر.

«من بعثنا من مرقدنا.» انسان یاتاق‌ده صاغ جسدیله اویور.

قدرت الیله تسویه قیلنمش بنیه‌یی صناعی طریقله هدم ایتمك مناسب دگلدر، فائده‌سی یوقدر.

آپریل ١٠ ده ١٩١٤ سنه.

TÜRK TARİH KURUMU KÜTÜPHANESİ

Тип. М-А. Максутова, СПБ. Басковъ пере. д. 34.

A
92

مراجعت اوچون آدرەس:

С-Петербургъ, Басковъ пер., д. 32 кв. 19.